

Ewa Gruza

SZEŚĆDZIESIĄT LAT MINEŁO – HISTORIA KRYMINALISTYKI NA WYDZIALE PRAWA I ADMINISTRACJI UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

**Sixty years passed – the history of criminalistics
at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw**

Zwykle opowieść o historii światowej kryminalistyki rozpoczyna się od przywołania publikacji z 1893 roku autorstwa Hansa Grossa zwanego „ojcem naukowej kryminalistyki”, w Polsce zaś od rozważań o powierzeniu w 1927 roku sędziemu śledczemu apelacyjnemu Józefowi Skorzyńskiemu utworzenia w Warszawie instytutu do badań naukowo-sądowych, który na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 1929 roku uzyskał status Instytutu Ekspertyz Sądowych¹. Sędzia J. Skorzyński był pierwszym kierownikiem nowo powstałego instytutu, a funkcję tę sprawował do pierwszych dni września 1939 roku. Niewątpliwie okres zaborów i początki odradzającej się państwowości polskiej nie sprzyjały samodzielnemu rozwojowi kryminalistyki na ziemiach polskich, można także odnieść wrażenie, że w obliczu wielu wyzwań politycznych, społecznych i kulturowych dyscyplina ta nie była w głównym nurcie zainteresowań naukowych, praktycznych wymiaru sprawiedliwości i aparatu ścigania oraz dydaktycznych na uniwersytetach. Świadczą o tym chociażby pierwsze niepodległościowe programy nauczania na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, koncentrujące się przede wszystkim na przedmiotach historycznych, filozoficznych, prawie cywilnym i karnym, a z tzw. nauk pomostowych na medycynie sądowej, psychologii i psychiatrii sądowej. Warto odnotować, że pierwsze wykłady z psychiatrii i psychologii sądowej, od początku lat trzydziestych XX wieku, na Wydziale Prawa i Administracji UW prowadził dr Witold Łuniewski.

W połowie lat dwudziestych na Wydziale Prawa i Administracji UW dostrzeżono potrzebę innego spojrzenia na nauczanie prawa. Waclaw Makowski, profesor prawa karnego, pracujący na wydziale od roku akademickiego 1917/1918, sformułował jakże aktualną do dziś tezę, że zadaniem studium prawniczego jest nie tyle zdobycie

¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 1929 roku o utworzeniu Instytutu Ekspertyz Sądowych, Dz. Urz. Ministra Sprawiedliwości z 1929 roku, Nr 23, poz. 19.

wiadomości, ile ukształtowanie umysłu, nie tyle chodzi o to, aby wszystko wiedzieć, ile aby wszystko rozumieć. A następnie stwierdził, że ówczesny stan nauki i potrzeb praktycznych, którym ta nauka ma służyć, wyraźnie wskazuje, iż w edukacji prawnika nie można poprzestać tylko na nauce prawa karnego materialnego i formalnego, chociażby najszerzej traktowanego, ale program kształcenia prawniczego musi nadto obejmować szereg przedmiotów pokrewnych, takich jak m.in. kryminalistyka, psychologia, psychopatologia kryminalna czy polityka kryminalna². Efektem takiego podejścia do nauki prawa było uruchomienie w trymestrze jesiennym i wiosennym roku akademickiego 1929/30 seminarium kryminalistycznego prowadzonego przez prof. W. Makowskiego. Na zajęciach dla słuchaczy, którymi oprócz studentów wydziału byli podprokuratorzy i aplikanci sądowi, wykłady prowadzili tak znamienici profesorowie, jak Wiktor Grzywo-Dąbrowski, Stefan Baley czy Ludwik Hirszfeld. Seminarium to prowadzono następnie od 1932 roku i w jego ramach odbywały się także ćwiczenia z kryminalistyki. Jak na tamte czasy, stosowano nowoczesne formy nauczania, zajęcia ilustrowano przezroczami, pokazami, a od roku akademickiego 1934/35 ćwiczenia te odbywały się częściowo na wydziale, a częściowo w laboratorium policyjnym³. Zajęcia z kryminalistyki prowadzono do 1938 roku, oprócz wykładów z medycyny sądowej, psychiatrii i psychologii sądowej.

Po II wojnie światowej nauczanie kryminalistyki reaktywowano już w 1946 roku. Wtedy bowiem w programie studiów na Uniwersytecie Warszawskim uwzględniono wykłady z kryminalistyki, zlecone do prowadzenia dr. Pawłowi Horoszowskiemu, wówczas pracownikowi Uniwersytetu Łódzkiego. Wykłady zlecone Paweł Horoszowski prowadził do 1955 roku. Od roku akademickiego 1955/56 profesor nadzwyczajny dr Paweł Horoszowski zostaje przeniesiony z Uniwersytetu Łódzkiego na stanowisko samodzielnego pracownika nauki przy Katedrze Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie poprzedzającym zatrudnienie na Wydziale Prawa i Administracji UW Paweł Horoszowski zorganizował pracownię kryminalistyczną, która potem stała się podwaliną powołanej w 1956 roku pierwszej w Polsce akademickiej katedry kryminalistyki; jednocześnie był jej pierwszym kierownikiem.

Paweł Horoszowski, syn Maksymiliana, urodził się 26 października 1908 roku we wsi Kammershof w Austrii. Jego ojciec był niższym urzędnikiem fabrycznym, następnie pracował dorywczo, był robotnikiem w kopalni w Borysławiu, przebywał też na bezrobociu. Przed wojną na swoje utrzymanie P. Horoszowski zarabiał jako korepetytor, a także pracownik fizyczny. Ukończył Państwowe Gimnazjum w Drohobyczu, a następnie w 1928 roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Z powodu „trudności w przebywaniu w Krakowie” przeniósł się w 1930 roku na III rok studiów na Wydział Prawa

² W. Makowski, *Uniwersyteckie studium kryminalistyczne*, nakładem księgarni F. Hoesicka, Warszawa 1924, s. 6, 12.

³ G. Bałtrusajtys, *Z dziejów seminarium prawa karnego Uniwersytetu Warszawskiego*, w: L. Gardocki i in. (red.), *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, Liber, Warszawa 2005, s. 638.

i Administracji UW. Wydział ukończył w 1932 roku, uzyskując dyplom magistra prawa. Od 1931 roku był członkiem seminarium prawa karnego, specjalizując się w zakresie kryminalistyki i kryminologii. W roku 1934 rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym UW, które ukończył w skróconym terminie w 1937 roku, uzyskując dyplom magistra w zakresie nauk filozoficznych, przedmiot główny – psychologia. Równoległe ze studiami filozoficznymi w latach 1933/35 brał żywy udział w pracach Zakładu Medycyny Sądowej jako wolontariusz, pracował także w Zakładzie Psychologii UW pod kierunkiem prof. Władysława Witwickiego, a w okresie 1932-1934 był zatrudniony w Zakładzie Kryminologii UW. Jak sam podaje, w latach 1932-1939 jego głównym źródłem utrzymania były publikacje w czasopismach naukowych. Następnie losy rzuciły P. Horoszowskiego do Lwowa, gdzie od końca 1939 do 1941 roku był asystentem prof. Wasyla Cypkowskiego w Katedrze Medycyny Sądowej i Kryminalistyki na Uniwersytecie we Lwowie. Tam też zorganizował samodzielne laboratorium kryminalistyczne współpracujące z instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Po wojnie, w kwietniu 1945 roku, podjął pracę w Komendzie Głównej Milicji Obywatelskiej i jako szef Sekcji Naukowo-Technicznej Ekspertyzy nadzorował wykonywanie ekspertyz z identyfikacji broni, narzędzi włamań, śladów stóp, palców, fałszerstwa dokumentów, identyfikacji pisma ręcznego i maszynowego. To bogate doświadczenie praktyczne wykorzystywał w późniejszym okresie do badań naukowych prowadzonych już w ramach Katedry Kryminalistyki UW.

W 1945 roku uzyskał, na podstawie pracy *Zabójstwo z afektu* napisanej w latach 1938-1939, stopień doktora praw UW (promotorem był prof. Stanisław Śliwiński), a w 1951 roku na podstawie rozprawy napisanej pod kierunkiem prof. Stefana Baileya *Problematyka psychologiczna zeznań świadków* uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie psychologii na Wydziale Filozoficzno-Społecznym UW. Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki uchwałą z dnia 30 czerwca 1954 roku przyznała dr. Pawłowi Horoszowskiemu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. W latach 1944-1955 pracował na Uniwersytecie Łódzkim, a od 1955 roku na Wydziale Prawa i Administracji UW na stanowisku profesora nadzwyczajnego, początkowo w katedrze prawa karnego, od 1956 roku zaś jako kierownik katedry kryminalistyki. Tytuł profesora zwyczajnego uzyskał uchwałą Rady Państwa z 10 stycznia 1964 roku. Pracę na UW zakończył 1 września 1969 roku, emigrując do Stanów Zjednoczonych. W latach 1969–1973 pracował w Northern Illinois University w De Kalb, zmarł 11 września 1986 roku w Sankt Petersburg na Florydzie (USA).

Główne zainteresowania naukowe prof. Pawła Horoszowskiego koncentrowały się wokół kryminalistyki. Był autorem wielu doskonałych opracowań naukowych, by wspomnieć podręczniki: *Kryminalistyka* (pierwsze wydanie nakładem PWN w 1955 roku); *Psychologia sądowa cz. I zagadnienia wstępne* (Wydawnictwo Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej MO, Warszawa 1960); *Fotografia w służbie śledczej* (Wydawnictwo Komendy Głównej MO, Warszawa 1949); *Śledcze oględziny miejsca*

(Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1959) czy też popularnonaukowych, np. *Od zbrodni do kary* (PWN, Warszawa 1963). Miał niepodważalne zasługi w rozwoju taktyki kryminalistycznej, psychologii sądowej, w tym przede wszystkim zeznań świadków, fotografii kryminalistycznej, a także badań pisma ręcznego i wariografii. Profesorowi przypisuje się wprowadzenie i upowszechnienie w naszym kraju określenia wariografia. Trzeba wspomnieć, że był pierwszym specjalistą w Polsce przeprowadzającym badania wariograficzne na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, głównie dzięki sprowadzonemu z USA urządzeniu⁴.

Kryminalistyka stosunkowo wcześniej zagościła jako przedmiot akademicki na Wydziale Prawa i Administracji UW. Nie można bowiem wykluczyć, że właśnie dzięki prof. Wacławowi Makowskiemu i prowadzonym przez niego zajęciom już od początku lat trzydziestych stworzył się dobry klimat dla tej dyscypliny. I chociaż w zasobach archiwalnych UW nie ma informacji o współpracy prof. W. Makowskiego i studenta Pawła Horoszowskiego, to biorąc pod uwagę koincydencję czasową, nie można wykluczyć, że P. Horoszowski był słuchaczem zajęć z kryminalistyki prowadzonych przez W. Makowskiego. Może właśnie wtedy jeden z najwybitniejszych polskich kryminalistów, twórca naukowych podstaw tej dyscypliny w Polsce, połączył przysłowiowego bakcyła kryminalistycznego. Nie ulega natomiast wątpliwości, że prof. Paweł Horoszowski wytyczył kierunki naukowo-badawcze warszawskiej akademickiej kryminalistyki, kontynuowane przez ostatnich 60 lat, w tym przede wszystkim psychologię sądową i badania dokumentów.

Po wyjeździe prof. dr. Pawła Horoszowskiego z Polski kierowanie wtedy już tylko pracownią kryminalistyki powierzono dr. Mieczysławowi Czubalskiemu.

Mieczysław Czubalski, syn Franciszka, urodził się 3 grudnia 1918 roku w Warszawie. Jego ojciec był profesorem Akademii Lekarskiej Uniwersytetu Warszawskiego. W 1936 roku M. Czubalski zdał egzamin dojrzałości w Gimnazjum im. M. Reja w Warszawie i w tym samym roku podjął studia na Wydziale Prawa i Administracji UW. Studia przerwał wybuch II wojny światowej, ale naukę kontynuował na kompletach konspiracyjnych, jednocześnie prowadząc szkolenia dla podziemnego Wojska Polskiego.

Po wybuchu wojny podjął pracę zarobkową, był kierownikiem sklepu i kancelistą w Zarządzie Miejskim w Warszawie. Czynnie uczestniczył w Powstaniu Warszawskim, był dowódcą plutonu Armii Krajowej, a następnie otrzymał stopień podporucznika nadany przez Komendę Główną AK. W dniu 19 września 1944 roku otrzymał Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami, a 2 października 1944 roku Krzyż Walecznych. Po Powstaniu Warszawskim aresztowany i wywieziony do obozu jenieckiego w Fallingbostel, a następnie Grossborn, uwolniony w lutym 1945 roku, wrócił do Polski. W dniu 11 listopada 1948 roku został uhonorowany krzyżem *Virtuti Militari* V kl. M. Czubalski w latach 1945-1950 pracował jako urzędnik w Zjednoczeniu Przemysłu Piwowarskiego, Centralnym Zarządzie Przemysłu Farmaceutycznego,

⁴ Biografię P. Horoszowskiego opracowano na podstawie: AAN,teczka 3125 oraz archiwum UW.

Centralnym Urzędzie Planowania oraz Centralnym Związku Spółdzielczym, jednocześnie, po uzyskaniu dyplomu magistra prawa w dniu 16 grudnia 1946 roku na Wydziale Prawa i Administracji UW, w latach 1947–1949 był asystentem wolontariuszem seminarium prawa karnego i postępowania karnego (asystentem kryminalistyki), a od 1950 roku młodszym asystentem seminarium kryminologicznego, także jako asystent kryminalistyki. Jak ujawnia w swoim życiorysie, w tym okresie pod kierunkiem prof. P. Horoszowskiego organizował na WPiA UW laboratorium kryminalistyczne, prowadził ćwiczenia z kryminalistyki, a także wykonywał ekspertyzy pisma i daktyloskopijne oraz opracowywał eksperymenty psychologiczne z dziedziny wiarygodności zeznań świadków. W latach 1948/1950 zaliczył u prof. Stanisława Śliwińskiego dwuletnie seminarium doktoranckie. W związku z zakazem łączenia etatu na uniwersytecie z inną pracą zawodową, z końcem roku akademickiego 1950/51 zmuszony był ustąpić z asystentury. Powodem rezygnacji z pracy na UW były bardzo niskie zarobki, niedające możliwości utrzymania rodziny. Pomimo to nie zerwał kontaktów z katedrą kryminalistyki, uczestnicząc jako wolontariusz w seminarium magisterskim prowadzonym przez prof. P. Horoszowskiego. W 1958 roku M. Czubalski ponownie ubiega się o zatrudnienie na UW. Otrzymuje bardzo pozytywną rekomendację od prof. P. Horoszowskiego. Pełnoetatową pracę podejmuje w 1959 roku. W dniu 6 grudnia 1965 roku nadano mu stopień doktora nauk prawnych w specjalności kryminalistyka na podstawie rozprawy Środki dowodowe w praktyce postępowania karnego. Promotorem był prof. dr P. Horoszowski. W zasobach archiwalnych UW znajduje się wniosek o awansowanie dr. Mieczysława Czubalskiego na stanowisko adiunkta w Instytucie Prawa Karnego w Zespole Kryminalistyki. Jest ono datowane na 5 września 1969 roku. W piśmie tym ówczesny dyrektor Instytutu Prawa Karnego prof. dr Igor Andrejew wskazuje, że w zespole kryminalistycznym pracuje dr Z. Czczot na połowie etatu oraz dr M. Czubalski jako starszy wykładowca, tymczasem prowadzonych jest wiele zajęć. Wymieniono wykłady z kryminalistyki i psychologii sądowej (60 godzin), dwie grupy seminaryjne na studium stacjonarnym prawa (60 godz.) i studium zaocznym (36 godz.), prowadzonych jest także ok. 30 prac magisterskich. Przewidywane były też zajęcia z kryminalistyki na studium doktoranckim. Jak widać, od dawna o zatrudnieniu etatowym na uczelni decydowało pensum dydaktyczne. Dr Mieczysław Czubalski zmarł 14 lutego 1973 roku w Warszawie. Był autorem wielu publikacji, w tym współautorem podręcznika do kryminalistyki, ekspertem sądowym⁵.

W dniu 15 kwietnia 1950 roku prof. P. Horoszowski wydaje opinię o studencie IV roku prawa Zbigniewie Czczocie. Określa go jako pilnego uczestnika wykładów i ćwiczeń z kryminalistyki, rekomendując na stanowisko asystenckie na UW. Popierając starania o uzyskanie etatu asystenta stażysty, w kolejnej opinii z dnia 14 grudnia 1950 roku pisze o dużym zamiłowaniu do kryminalistyki Z. Czczota, jego chęci poświęcenia się tej nauce i zaangażowaniu w organizowane na UW laboratorium kryminalistyczne. Starania Z. Czczota o zatrudnienie na uniwersytecie znajdują swój pozytywny finał w dniu 1 marca 1951 roku. Wtedy to mgr Z. Czczot rozpoczyna pracę jako młodszy

⁵ Biografię M. Czubalskiego opracowano na podstawie Archiwum UW.

asystent w Katedrze Kryminologii z przydziałem do pracowni kryminalistycznej.

Zbigniew Czczot, syn Waclawa, urodził się 9 lutego 1925 roku w Warszawie. Jego ojciec pracował w Tramwajach Warszawskich. Po ukończeniu w 1937 roku szkoły podstawowej uczęszczał do I Miejskiego Gimnazjum im. gen. Sowińskiego w Warszawie. W okresie okupacji kontynuował naukę w zakresie programu gimnazjalnego prywatnie, następnie na miejskim kursie przygotowawczym oraz w Obowiązkowej Szkole Zawodowej nr 6 w Warszawie i Szkole Chemicznej II stopnia w Warszawie. Po zakończeniu wojny uczęszczał do I Miejskiego Liceum Ogólnokształcącego im. gen. Józefa Sowińskiego, w którym w 1946 roku zdał maturę. W tym samym roku podjął studia na Wydziale Prawa i Administracji UW, które ukończył w 1950 roku, uzyskując stopień magistra prawa w zakresie kierunku kryminologicznego. Przez krótki okres pracował w Towarzystwie Handlu Międzynarodowego „Dal” jako tłumacz (w latach 1949–1952 Z. Czczot studiował filologię angielską), następnie w Prezydium Rady Ministrów w charakterze radcy, by w 1951 roku rozpocząć pracę na UW. Jak sam pisał, w celu poznania zagadnień kryminalistycznych od strony praktyki podjął w 1955 roku pracę w prokuraturze, którą zakończył na stanowisku wiceprokuratora w Prokuraturze Generalnej. W związku z zatrudnieniem w prokuraturze od 1961 roku pracuje na wydziale na połowie etatu. Od 1 października 1973 roku zostaje zatrudniony na pełnym etacie jako starszy wykładowca i pełni funkcję kierownika Katedry Kryminalistyki aż do przejścia na emeryturę w 1995 roku.

Z. Czczot był wychowankiem prof. Pawła Horoszowskiego i pod jego opieką naukową napisał i obronił w 1968 roku doktorat na temat *Kryminalistycznej problematyki ekspertyzy pisma ręcznego*, uzyskując stopień doktora nauk prawnych, a praca ta została nagrodzona w konkursie „Państwa i Prawa”. Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UW z dnia 1 lipca 1976 roku dr. Z. Czczotowi nadano stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie kryminalistyki na podstawie monografii *Kryminalistyczna problematyka osobowych środków dowodowych* (opublikowanej w Wydawnictwach Uniwersytetu Warszawskiego w 1976 roku). W tym samym roku otrzymał stanowisko docenta, a od 1990 roku był profesorem nadzwyczajnym UW. Zmarł 17 stycznia 1999 roku w Warszawie⁶.

W swojej działalności naukowej prof. dr hab. Zbigniew Czczot kontynuował rozwój uniwersyteckiej psychologii sądowej i badań dokumentów, czego wyrazem są dwie jego najważniejsze monografie: *Badania identyfikacyjne pisma ręcznego*, opublikowane w Wydawnictwie Zakładu Kryminalistyki Komendy Głównej MO (Warszawa 1971), oraz wspomniana powyżej *Kryminalistyczna problematyka osobowych środków dowodowych*. Monografia dotycząca badań identyfikacyjnych pisma ręcznego jest praktycznie pierwszym i dotychczas niedoścignionym kompleksowym opracowaniem tej tematyki, służącym ekspertom, praktykom wymiaru sprawiedliwości i zgłębiającym wiedzę kryminalistyczną jako swoista encyklopedia wiedzy

⁶ Biografię Z. Czczota opracowano na podstawie Archiwum UW.

o piśmie. Należy także wspomnieć, że Z. Czeczot był jednym z najbardziej znanych ekspertów z zakresu badań identyfikacyjnych pisma ręcznego, opiniującym w wielu sprawach karnych i cywilnych, wychowawcą kolejnego pokolenia biegłych z tego zakresu. Był też współautorem trzech podręczników do kryminalistyki. Pierwszego we współautorstwie z Mieczysławem Czubalskim *Zarys kryminalistyki* (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1972) i dwóch napisanych wspólnie z Tadeuszem Tomaszewskim: *Podstawy kryminalistyki ogólnej* (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1989) i *Kryminalistyka ogólna* (Wydawnictwo Comer, Toruń 1996).

Pisząc o początkach Katedry Kryminalistyki i nauczania tego przedmiotu na UW, nie można pominąć asystentów, którzy także przyczynili się do jej rozwoju. Pierwszą taką osobą był Andrzej Zacharias.

Andrzej Zacharias, syn Stefana, urodził się 9 kwietnia 1935 roku w Warszawie. Jego ojciec był urzędnikiem Banku Polskiego. W dniu 8 października 1961 roku ukończył Wydział Prawa i Administracji UW, uzyskując tytuł magistra prawa, i rozpoczął pracę w Komendzie Stołecznej MO, a następnie od 1 stycznia 1962 roku przeniósł się do pracy do Katedry Kryminalistyki UW, gdzie pracował do 1 października 1962 roku. Jak sam napisał w swoim życiorysie, ze względów bytowych zrezygnował z pracy na uczelni i rozpoczął pracę w Centrum Wyszkożenia MSW i kolejno od 1965 roku w Zakładzie Kryminalistyki Komendy Głównej MO. Z pracy tej zrezygnował w 1969 roku w związku z otrzymaniem stypendium doktoranckiego. Studia doktoranckie odbył od 1 lipca 1969 do 1 kwietnia 1972 roku, by od 1 kwietnia 1972 zostać zatrudniony jako starszy asystent w Instytucie Prawa Karnego, Pracowni Kryminalistyki. Nie przygotował pracy doktorskiej. W latach osiemdziesiątych pełnił na Wydziale Prawa i Administracji funkcję dyrektora administracyjnego.

W Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego odnaleziono informację o zatrudnieniu od 1965 do 1968 roku mgr. Klemensa Stępniaaka na stanowisku pracownika naukowo-technicznego w Katedrze Kryminalistyki. Klemens Stępniaak, syn Kajetana, urodził się 5 kwietnia 1939 roku w Ustrzeszy. Jego ojciec był rolnikiem. Po uzyskaniu matury w 1956 roku rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym UW, które ukończył 30 czerwca 1963 roku, uzyskując dyplom magistra filologii polskiej. Praca magisterska K. Stępniaaka poświęcona była stronie znaczeniowej języka złodziejskiego. Po studiach pracował w laboratorium kryminalistycznym Komendy MO dla m.st. Warszawy, specjalizując się w badaniach pisma ręcznego.

Podobnie krótko związany z Katedrą Kryminalistyki był Ryszard Czarnóg, syn Tadeusza, urodzony 6 marca 1944 roku w Siedlcach. W 1968 roku ukończył studia na Wydziale Psychologii i Pedagogiki UW, a w 1972 także studia prawnicze na UW. W tym samym roku został zatrudniony na stanowisku asystenta stażysty w Pracowni Kryminalistyki UW. W związku z rozwinięciem przez Pracownię Kryminalistyki działalności usługowej w zakresie wykonywania ekspertyz od 1 października 1973 roku został zatrudniony na stanowisku pracownika naukowo-technicznego w Instytucie Prawa Karnego. Z dostępnych materiałów źródłowych nie wynika, kiedy

dokładnie ustało jego zatrudnienie, niemniej jednak nie był już pracownikiem wydziału w roku 1978.

W okresie od 1 lutego 1970 do 30 listopada 1972 i ponownie od 1 grudnia 1974 roku w Pracowni Kryminalistyki zostaje zatrudniony technik fotograf Jacek Matuszewski, absolwent Ealing Technical College and School of Art, a także Wydziału Prawa i Administracji UW z 1997 roku. Do jego zadań należało wykonywanie fotografii naukowo-technicznych do tablic poglądowych ilustrujących ekspertyzy kryminalistyczne sporządzane na potrzeby organów wymiaru sprawiedliwości, a także zdjęć i mikrofilmów dokumentacyjnych do zbiorów bibliograficznych i celów dydaktycznych. Prace te prowadził do końca lat siedemdziesiątych, a następnie pełnił funkcje administracyjne na WPiA UW. Zmarł 11 lipca 2014 roku⁷.

Po przejściu na emeryturę w 1995 roku prof. dr. hab. Zbigniewa Czczota kierownikiem początkowo Zakładu, a następnie Katedry Kryminalistyki WPiA UW został prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski, który kieruje nią do chwili obecnej. W 2016 roku, jubileuszowym 60. roku istnienia Katedry Kryminalistyki, ma ona najliczniejszy i najsilniejszy skład osobowy w całej historii swego działania. Zatrudnionych jest trzech profesorów tytularnych:

– prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski, pracujący na WPiA UW od 1978 roku, kiedy ukończył tenże wydział, uzyskując tytuł magistra prawa, a następnie w 1983 roku stopień doktora nauk prawnych (na podstawie rozprawy *Przesłuchanie biegłego w postępowaniu karnym*, opublikowanej w Wydawnictwie Prawniczym, Warszawa 1998) i w 1993 stopień doktora habilitowanego na podstawie monografii *Alibi. Problematyka kryminalistyczna* (Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1993). Od 1998 roku ma tytuł naukowy profesora;

– prof. dr hab. Ewa Gruza, która ukończyła WPiA w 1984 roku i w tym samym roku rozpoczęła na nim pracę, w 1993 obroniła pracę doktorską *Kryminalistyczno-procesowa problematyka okazania*, którą opublikowała dwa lata później (*Okazanie, problematyka kryminalistyczna*, Wydawnictwo Comer, Toruń 1995), a w 2003 otrzymała stopień doktora habilitowanego na podstawie monografii *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna* (Zakamycze, Kraków 2003). Od stycznia 2012 roku ma tytuł naukowy profesora;

– prof. dr hab. Piotr Girdwoyń, absolwent WPiA UW z 1995 roku, który uzyskał stopień doktora w 1999 roku na podstawie rozprawy poświęconej wersjom kryminalistycznym, opublikowanej w 2001 roku (*Wersje kryminalistyczne. O wykrywaniu przestępstw*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2001), habilitował się w 2005 roku na podstawie monografii *Zarys kryminalistycznej taktyki obrony* (Zakamycze, Kraków 2004), a w 2012 uzyskał tytuł naukowy profesora.

Zatrudnieni są również dwaj adiunkci: dr hab. Paweł Waszkiewicz oraz dr Kacper Gradoń, a także mgr Kacper Chromański i mgr Piotr Karasek jako pracownicy naukowi realizujący badania w ramach grantu naukowego i jednocześnie będący

⁷ Biografię A. Zachariasa, K. Stępnika, R. Czarnoga i J. Matuszewskiego opracowano na podstawie Archiwum UW.

doktorantami stacjonarnych studiów doktoranckich na WPiA UW. Doktorantem jest też mgr Daniel Mańkowski.

Rozpoczęte w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia pierwsze dwa podstawowe nurty badawcze, czyli psychologia sądowa i badania dokumentów, są kontynuowane do dzisiaj. Pierwsze badania z zakresu psychologii sądowej, skupiające się przede wszystkim na psychologicznej problematyce zeznań świadków, zwieńczone pracą monograficzną autorstwa Pawła Horoszowskiego, były kontynuowane przez prof. dr. hab. Zbigniewa Czczotą (praca habilitacyjna), a następnie od 1995 roku przez prof. dr. hab. Ewę Gruzę (praca habilitacyjna *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym, problematyka kryminalistyczna*, Zakamycze, Kraków 2003 oraz monografia *Psychologia sądowa dla prawników*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009 i 2012). Nieprzerwanie prowadzone są także wykłady z psychologii sądowej dla studentów WPiA UW. Katedra Kryminalistyki specjalizuje się też w badaniach dokumentów. Jej profesorowie kontynuują tradycję prowadzenia badań i wykonywania ekspertyz, zapoczątkowaną przez P. Horoszowskiego, M. Czubalskiego i Z. Czczotą, są ekspertami z zakresu badań dokumentów i identyfikacji pisma ręcznego, realizują granty badawcze dotyczące tej problematyki. Bardzo istotnym nurtem badań są te dotyczące taktyki kryminalistycznej i prawa dowodowego, by wspomnieć analizy i opracowania dotyczące alibi, okazania, wersji kryminalistycznych, taktyki obrony, dowodów naukowych, biegłych, zabójstw wielokrotnych, profilowania sprawców przestępstw, pracy operacyjnej czy profilaktyki kryminalistycznej. Pracownicy Katedry kultywują także tradycje łączenia pracy teoretycznej, naukowej z praktyką szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości. Są nie tylko ekspertami sądowymi, ale prof. dr. hab. Tadeusz Tomaszewski ukończył aplikację sądową, prof. dr. hab. Ewa Gruza prokuratorską, a prof. dr. hab. Piotr Girdwoyń jest czynnym zawodowo adwokatem. W 60-letniej historii Katedry obroniono ponad 3 tysiące prac magisterskich i dziesiątki prac doktorskich. Od 1996 roku Katedra wydaje periodyk „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” (od 2000 roku wspólnie z Polskim Towarzystwem Kryminalistycznym), który obecnie jest czasopismem (rocznikiem) punktowanym. Pracownicy Katedry są autorami setek artykułów naukowych, dziesiątek monografii, recenzji czy glos. Aktywnie uczestniczą w życiu naukowym środowiska kryminalistycznego, recenzują prace doktorskie, habilitacyjne, piszą opinie w przewodach o nadanie tytułów naukowych. Nie sposób wyliczyć ich udział w konferencjach i sympozjach naukowych, krajowych i zagranicznych, setki wygłaszanych referatów, udział w dyskusjach panelowych i warsztatowych. Ceniona jest także działalność ekspercka pracowników Katedry w zakresie badań dokumentów. Od lat dziewięćdziesiątych prowadzone jest seminarium doktorskie z kryminalistyki, którym początkowo opiekował się prof. dr. hab. Zbigniew Czczota, a obecnie prof. dr. hab. Tadeusz Tomaszewski. W ramach tego seminarium przygotowywane są prace doktorskie pisane w systemie wolontariatu (z wolnej stopy) i w ramach studiów doktoranckich stacjonarnych i niestacjonarnych.

Bardzo bogata jest oferta dydaktyczna zajęć dla studentów Wydziału Prawa i Administracji UW. Prowadzone są wykłady specjalizacyjne, konwersatoria, ćwiczenia i seminaria magisterskie. Głównym przedmiotem jest *Kryminalistyka ogólna* wykładana w wymiarze 30 godzin wykładu i 30 godzin ćwiczeń. W wymiarze 30 godzin prowadzony jest wykład z *Psychologii sądowej, Historii kryminalistyki, Problematyki śledczej w amerykańskim procesie karnym*. Studenci mogą wybierać spośród kilku konwersatoriów: *Prawo policyjne, Praktyka policyjna, Problematyka osobowych środków dowodowych, Czynności pozaprocesowe w postępowaniu przygotowawczym, Wstęp do taktyki kryminalistycznej, Teoria pracy wykrywczej* – wszystkie w wymiarze 30 godzin rocznie. Równoległe w każdym roku akademickim prowadzone są trzy seminaria magisterskie. Od wielu lat oferta dydaktyczna jest wzbogacana o zajęcia niestandardowe, takie jak *Moot court* czy *Oględziny miejsca zdarzenia. CSI Warsaw*. W nowych projektach wykorzystywany jest Fundusz Innowacji Dydaktycznych, czego przykładem są prowadzone od roku przez prof. dr hab. Ewę Gruzę i mgr. Daniela Mańkowskiego zajęcia *Innocence Project – Przeciwdziałanie niesłusznym skazaniom*. Organizowane są również zajęcia w języku angielskim, przeznaczone dla studentów uczestniczących w wymianie Erasmus.

Mówiąc o Katedrze Kryminalistyki UW, nie można pominąć działającego od 20 lat Studenckiego Koła Naukowego Prawa Karnego „Temida”, którego opiekunem naukowym od 2000 roku jest prof. dr hab. Ewa Gruza. W tym okresie zrealizowano wiele studenckich projektów badawczych, warsztatów kryminalistycznych, obozów naukowych, konferencji naukowych i flagowe przedsięwzięcie, czyli rekonstrukcje najsłynniejszych procesów karnych, głównie powojennych, w tym np. sprawy Zdzisława Marchwickiego, Zygmunta Bielaja vel Iwana Ślezki, Bogdana Arnolda, Karola Kota, zabójstwa w Połańcu, zabójstwa Jaroszewiczów czy sprawy Gorgonowej. Koło Naukowe wspólnie z Katedrą organizowało od 2000 roku otwarte warsztaty kryminalistyczne, współpracując z Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji i Laboratorium Kryminalistycznym Komendy Stołecznej Policji, starając się w jak najbardziej przystępnej i atrakcyjnej formie zaprezentować możliwości i osiągnięcia współczesnej kryminalistyki. „Temida” uczestniczy aktywnie w Festiwalu Nauki, starając się popularyzować kryminalistykę jako dyscyplinę naukową.

Jubileusz 60-lecia powstania Katedry Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego skłania do refleksji i podsumowań. Niewątpliwie kontynuowane jest dzieło wielkich poprzedników. Prowadzone i rozwijane są badania zapoczątkowane w latach pięćdziesiątych przez P. Horoszowskiego, ale także hołduje się zasadzie, że należy nie tylko wszystko wiedzieć, lecz przede wszystkim wszystko rozumieć. Stale rozwijana jest baza dydaktyczna, zajęcia wzbogacane są o innowacyjne formy ich prowadzenia, pojawiają się nowe przedmioty powiązane ściśle z kryminalistyką oraz psychologią sądową. Prowadzone są badania w ramach grantów naukowych, a ich wyniki publikowane w najważniejszych czasopismach branżowych. Katedra Kryminalistyki jest zauważalna na konferencjach naukowych, zawsze starając się prezentować najwyższy poziom merytoryczny. Jej pracownicy

naukowi kształcą setki młodych adeptów prawa z nadzieją, że rzetelna wiedza uzyskana na zajęciach będzie w przyszłości procentować.

Streszczenie

Z okazji jubileuszu 60-lecia powstania na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego pierwszej w Polsce Katedry Kryminalistyki prezentowane są początki nauczania tego przedmiotu na UW, sylwetki trzech kolejnych kierowników Katedry oraz współczesne osiągnięcia jej pracowników.

Słowa kluczowe: kryminalistyka, dydaktyka, historia kryminalistyki

Summary

On the occasion of the 60th anniversary of the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw, first in Poland, the Department of Criminalistics presented the beginnings of teaching this subject at the UW, profiles of three successive heads of the Cathedral and modern achievement of its employees.

Keywords: forensics, teaching, history of forensic science